

УДК 378.018.43

JEL Classification: I22, O32

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2021-1.81.11>

І.З. Готинчан, к.ф.-м.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0003-3799-0901>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Дистанційне навчання на сьогодні є одним із ключових напрямів оновлення всіх ланок освітньої системи України. У зв'язку з поширенням глобальної пандемії коронавірусної інфекції більш як 1,3 мільярда студентів та молоді по всій планеті змушені були переходити у формат онлайн-навчання поза межами академічних установ. Тому перед ЗВО постала проблема зміни методики організації навчального процесу. Актуальним завданням є організація навчальної взаємодії в дистанційному форматі, а саме за допомогою технологій дистанційного навчання.

Мета дослідження – окреслення сучасного стану, переваг, недоліків та перспектив розвитку дистанційної освіти у вищих навчальних закладах України. **Методологія.** У процесі виконання дослідження використано загальнонаукові теоретичні методи: системний аналіз – для з'ясування основних категорій дослідження; метод індукції – на етапі збору, систематизації і обробки інформації для проведення дослідження; метод дедукції – у процесі теоретичного осмислення проблеми; абстрактно-логічний метод – для здійснення теоретичних узагальнень та висновків про сучасний стан, переваги, недоліки та перспективи розвитку дистанційної освіти у вищих навчальних закладах України та емпіричні методи – діагностичні, а саме пряме і непряме спостереження, бесіди з викладачами та студентами, аналіз досвіду роботи викладачів.

Результати дослідження. Проаналізовано сучасний стан дистанційної освіти в Україні. Використавши власний досвід впровадження дистанційного навчання у ВНЗ, висвітлено основні проблеми та переваги його використання в навчальному процесі. Досліджено перспективи впровадження дистанційної освіти у ВНЗ України.

Практичне значення. Виявлені в процесі дослідження дистанційного навчання переваги й недоліки дозволять педагогам врахувати дані фактори у діяльності щодо впровадження дистанційного навчання у ВНЗ та здійснити ефективне корегування подальшої експериментальної роботи.

Перспективи подальших досліджень. Вивчити та узагальнити досвід онлайн-навчання у ВНЗ, які є лідерами у галузі освіти та досягли значних успіхів у різноманітних інноваціях,

спрямованих на підвищення її якості та урізноманітнення форм і методів навчання. Провести більше досліджень відгуків студентів і викладачів, а також побажань щодо вдосконалення дистанційної освіти, оскільки вони є об'єктами та суб'єктами навчальної діяльності, які переживають період становлення дистанційного навчання на етапі його формування й раннього розвитку.

Ключові слова: дистанційне навчання, дистанційна освіта, глобалізація, принципи навчання, перспективні напрями, переваги, інформаційні технології.

Кількість джерел: 10.

Iryna Hotynchan, Candidate of Physical and Mathematical Sciences,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0003-3799-0901>

Chernivtsi Institute of Trade and Economic of KNUTE, Chernivtsi

DISTANCE EDUCATION: CURRENT STATUS, PROBLEMS AND PROSPECTS

Summary

Nowadays distance learning is one of the key areas of renewal of all parts of educational system of Ukraine. With the spread of global corona virus pandemic, more than 1.3 billion students and young people around the world have been forced to move to an online learning format. Therefore, higher educational establishments faced the problem of changing the methodology of organization of the educational process. An urgent task was the organization of educational interaction in a distance format, namely with the help of distance learning technologies.

The purpose of the article is to outline the current state, advantages, disadvantages and prospects of distance education in higher education in Ukraine.

The article considers the tendencies of higher education development in modern conditions. The current state of distance education in Ukraine is analyzed. Using his own experience of implementing distance learning in higher education, the main problems and advantages of its use in the educational process are highlighted. Prospects for the introduction of distance education in Ukrainian universities are studied.

In the process of research, general scientific theoretical methods were used: system analysis - to clarify the main categories of research; method of induction - at the stage of collecting, systematizing and processing information for the study; method of deduction - in the process of theoretical understanding of the problem; abstract-logical method - for the implementation of theoretical generalizations and conclusions about the current state, advantages, disadvantages and prospects of distance education in higher education in

Ukraine and empirical methods - diagnostic, namely direct and indirect observation, conversations with teachers and students, analysis of work experience teachers.

The practical significance of the results is that the advantages and disadvantages identified in the study of distance learning will allow teachers to take into account these factors in the implementation of distance learning in higher education and make effective adjustments to further experimental work.

A promising area of further research is to study and summarize the experience of online learning in universities that are leaders in education and have achieved significant success in various innovations aimed at improving its quality and diversifying forms and methods of teaching. It is advisable to conduct more research on the feedback of students and teachers, as well as wishes for the improvement of distance education, as they are objects and subjects of educational activities that are experiencing a period of formation of distance learning at the stage of its formation and early development.

Keywords: distance learning, distance education, globalization, principles of learning, perspective directions, advantages, information technologies.

Number of source – 10.

Постановка проблеми. Глобальні процеси, які відбуваються в сучасному світі, стають каталізатором трансформації традиційної системи освіти. Діяльність більшості освітніх установ реорганізується згідно з розвитком та використанням інформаційних технологій у поширенні знань, що є одним із головних завдань покращення якості освіти у XXI столітті. Як наслідок, відбувається формування єдиного освітнього простору та світового ринку освітніх послуг.

Інформатизація освіти в Україні – один з найважливіших механізмів, що зачіпає основні напрями модернізації освітньої системи. Сучасні інформаційні технології відкривають нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу. Змінюється сама парадигма освіти. Велика роль надається методам активного пізнання, самоосвіті. Виникає потреба навчити студента самостійно вирішувати типові й нетипові завдання, вести пошук інформації, постійно опановувати нові знання. Для реалізації цього необхідні нові підходи щодо організації навчальної діяльності та створення необхідних умов. Як наслідок, виникла досить перспективна, орієнтована на індивідуалізацію нова форма освітнього процесу – дистанційне навчання.

Дистанційна форма навчання дає можливість створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією. Саме ця система може найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби суспільства щодо підготовки високопрофесійних фахівців.

Важливим викликом у 2020 році стала глобальна епідемія коронавірусної інфекції COVID-19. Для освіти вона стала, з одного боку, стимулом для впровадження інноваційних технологій, а з іншого – індикатором її основних недоліків і проблем. В умовах пандемії постало завдання – тотальний перехід на навчання онлайн в екстреному режимі, а значить, цілковита перебудова організаційних засад процесу здобуття знань. Тому сьогодні особливої актуальності набуває питання повноцінного впровадження дистанційної форми освіти в системі ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень показав, що багато науковців обговорюють питання впровадження віддаленої форми навчання в освітній процес, аналізуючи досвід вітчизняних і зарубіжних колег та пропонуючи різні методики її організації. Дистанційна система навчання знаходиться у центрі уваги наукових кіл і сучасні тенденції свідчать про подальшу активізацію досліджень у цій сфері.

У вітчизняних працях науковців проблемі дистанційної освіти присвячено роботи В. Бикова, В. Вишнівського [1], Г. Кравцова, В. Олійника, В. Кухаренка [4], К. Обухової, О. Самойленка, Н. Сиротенко, Г. Молодих, Н. Морзе, Н. Твердохлебової, О. Захар, П. Камінської та багато інших. Проблеми впровадження технологій дистанційного навчання в зарубіжних країнах, зокрема перспективи розвитку дистанційної освіти, досліджували Дж. Андерсон, Ст. Віллер, Т. Едвард, Р. Клінг. Педагогічне й інформаційне забезпечення дистанційного навчання вивчали Н. Львівський, Дж. Мюллер, А. Огур, Дж. О'роурке, Д. Парріш, Р. Філіпс, Н. Хара.

Теоретико-практичні аспекти дистанційного навчання ґрунтовно були проаналізовані в працях зарубіжних і вітчизняних вчених,

серед них: J. E. Adams, H. Dichanz, F. Bodendorf, G. Hoppe, B. Eckert, H. Lobin, J. Kettunen, A. A. Андреева, O. M. Алексеева.

Незважаючи на значний науковий доробок, значущість отриманих результатів та їх актуальність, організація дистанційного навчання, зважаючи на стрімкий розвиток і появу нових інформаційних технологій, потребує вдосконалення, а проблема впровадження дистанційного навчання в освітній процес ЗВО України залишається досить актуальною.

Запровадження карантину через пандемію коронавірусної інфекції COVID-19 змінило життя кожного з нас та особливо вплинуло на заклади освіти, змусивши пристосовуватись до нових умов надання освітніх послуг. Стало зрозуміло, що людство перейшло на нову стадію розвитку, де дистанційне навчання буде відігравати важливу роль.

Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою дослідження є проаналізувати сучасний стан впровадження дистанційної освіти в Україні, розглянути особливості, переваги та недоліки дистанційної форми навчання для системи вищої освіти в сучасних умовах й визначити пріоритетні шляхи розвитку дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних завдань сучасної освіти є підготовка фахівця, який вільно орієнтується у світовому інформаційному просторі, має знання та навички щодо пошуку, обробки та зберігання інформації, використовуючи сучасні комп'ютерні технології.

Дистанційне навчання покликане допомогти в глобальному освітньому просторі. Воно виступає як ефективне доповнення традиційних форм освіти, як засіб часткового вирішення її нагальних проблем. Цей напрямок вважається перспективним, адже загалом освіта характеризується як велика система, якісне функціонування якої неможливе без використання сучасних телекомунікаційних і комп'ютерних засобів зберігання, опрацювання, передавання та подання інформації.

Необхідно відзначити, що саме дистанційна освіта відкриває студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання із застосуванням концептуального моделювання явищ і процесів.

Така форма організації навчання дозволить вирішити безліч проблем, перед якими безсилі інші форми освіти. Отримати першу або другу вищу освіту, підвищити свою кваліфікацію, обмінятися досвідом, отримати консультацію фахівця, активно брати участь у професійному спілкуванні, не залишаючи сім'ю чи роботу – саме ці проблеми стосуються великої кількості громадян будь-якої країни, в тому числі й України.

Дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі. Це ідеальне рішення для тих, хто надає перевагу сучасним інформаційним технологіям в освіті та цінує свій час. Дистанційне навчання дає студентам можливість цілодобового доступу до навчальних матеріалів, постійну підтримку й консультації викладачів та методистів, відеолекції в режимі online, віртуальні тренажери та інші технологічні рішення для забезпечення ефективного процесу навчання [10].

Вивчення досвіду впровадження дистанційної форми навчання в системи освіти різних країн дозволило виділити основні мотиваційні причини, що спонукають навчальні заклади до організації системи дистанційного навчання: поліпшення якості навчання; переваги нових педагогічних технологій; зростаючий попит на нову форму навчання; отримання доходів; можливість постійної взаємодії викладачів і студентів; необхідність виживання в інформаційному суспільстві; можливість скорочення витрат на реорганізацію освіти.

Наразі дистанційна форма навчання демонструє свої переваги перед іншими формами навчання завдяки своїй значно вищій інформативності, доступності та економічній ефективності. Вона також потребує менше часу та енергії для засвоєння знань, є значно мобільнішою та комфортнішою, ніж інші форми навчання. Саме цими та іншими причинами зумовлюється експансія дистанційної форми навчання в усьому світі, а групове навчання в аудиторіях та читальних залах поступово втрачає свої позиції. До переваг дистанційної освіти можна віднести наступне: можливість індивідуалізації навчання, вибір бажаного темпу та швидкості навчання, висока якість контролю знань за допомогою модульної системи навчання, ефективне тестування [10].

Слід зауважити, що дистанційне навчання не є антагоністичним щодо очної та заочної форм навчання. Воно природно інтегрується в ці системи, доповнюючи й розвиваючи їх, що сприяє створенню мобільного навчального середовища.

До останнього часу в Україні дистанційне навчання радше застосовувалося як окремі дистанційні курси, які не забезпечували завершеного навчання певного предмета. Воно з'явилося й розвилось як новий тип навчання на вимогу нового покоління студентів для підтримки їхніх потреб.

Введені в березні 2020 року карантинні заходи стали значним викликом для всієї системи освіти України. Така нетипова ситуація забезпечила умови для незапланованого, масштабного, природнього експерименту в освітніх установах України, що дозволив отримати неочікуваний, але дуже цінний досвід. Досвід, коли за умов відсутності вибору потрібно було реалізувати ключове завдання – перейти швидко на онлайн-навчання, але не втратити при цьому якість та уникнути зайвих фінансових обтяжень. Тотальне впровадження дистанційного навчання, як основної форми, виявило його неготовність повністю замінити традиційне навчання, яке переважало в освітньому процесі до останнього часу [6].

Результати опитування студентів дали можливість ідентифікувати труднощі та переваги впровадженого дистанційного навчання під час пандемії коронавірусу, серед недоліків якого:

- технічні проблеми, які виникли у зв'язку з недостатністю технічних комунікаційних можливостей користувачів, відсутністю або невеликою швидкістю Інтернет-доступу персональних комп'ютерів у студентів, які проживають у сільській місцевості;

- психологічні проблеми, де студенти зазначили відсутність живого спілкування між викладачем та студентом, між колегами-студентами для обміну досвідом, значне збільшення завдань, брак часу на їх виконання, обмежений доступ до комп'ютера, оскільки дехто з членів сім'ї теж були переведені на віддалену роботу. Викладачі ж зазначили неможливість індивідуального консультування студентів, збільшення часу на листування зі студентами, оскільки онлайн-заняття передбачають більш детальний опис домашнього завдання, ніж зазвичай в аудиторії.

Науково-педагогічний персонал теж зазнав суттєвого натиску від COVID-19, оскільки пандемія зумовила необхідність застосування найбільшої та найшвидшої трансформації педагогічної діяльності і методики оцінювання, яка коли-небудь спостерігалась у сучасних університетах. Це призвело до збільшення навантаження на науково-педагогічних працівників та вимагало від колег об'єднання власних зусиль, включаючи навчання програмному забезпеченню та спільної практичної діяльності.

Специфічним недоліком дистанційного навчання для викладачів стало «цілодобове навантаження» через потребу створювати оновлені матеріали спеціально для онлайн-занять, розміщувати їх на ресурсах, проводити консультації й відеоконференції, підтримувати контакт зі студентами (особливої уваги вимагає порядок дій викладача при тривалій неявці студента, який не відвідує занять і не йде на контакт), а також здійснювати контроль і проводити оцінювання рівня знань. Окремим пунктом навантаження

для викладачів стала збільшена під час дистанційного навчання кількість звітних документів.

Коригування оцінювання в найкоротші терміни спричинило великі труднощі, а організація іспитів онлайн стала перевіркою дисциплінованості, чіткості та ретельності. Поєднання роботи вдома та контролю над виконанням домашніх завдань з іншими побутовими обов'язками розмило межі між роботою та домашніми справами і призвело до збільшення тривалості робочих годин та більшого навантаження.

COVID-19 значною мірою вніс серйозні корективи щодо чіткості та своєчасності зворотного зв'язку із зацікавленими сторонами, особливо студентами та персоналом. Однією з найприємніших переваг адаптації до COVID-19 стала успішність проведення онлайн-засідань у Zoom, які дозволяють працювати у форматі «питання – відповіді», під час яких співробітники можуть отримати вичерпні відповіді щодо дії університетів під час кризи. Зв'язок зі студентами був дещо складнішим через їхні особистісні способи навчання та необхідність надавати їм постійну підтримку та консультації.

Але є переконання, що за дистанційними технологіями – майбутнє. Як свідчить досвід, слухачі, що навчаються дистанційно, адаптованіші до зовнішніх умов, вони самостійніші, товариські й комунікабельні, впевнено приймають важливі рішення, тому їм буде легше призвичаїтись до змін у сучасному світі управлінських технологій.

Водночас, як відзначають викладачі та студенти у проведеному опитуванні, якість дистанційної освіти не поступається якості навчання віч-на-віч. Серед позитивних аспектів використання дистанційного навчання – розвиток дисципліни та самоорганізації, що дає можливість отримати освіту у зручний час і зручному місці та рівний доступ до освіти, незалежно від місця проживання, стану здоров'я чи соціального статусу. Викладачі вказують на свою оновлену роль, вони стають наставниками-консультантами, які

координують процес навчання, постійно вдосконалюючи власні курси та навички.

Приємно було спостерігати за масштабом, швидкістю та якістю пристосування колег до нових обставин і позитивного ставлення до експериментів з новими способами взаємодії викладання та дослідження. Різноманітність альтернативних способів надання допомоги студентам у навчанні, творчий підхід колег у розробці нових форм оцінювання та навчальної підтримки, а також готовність персоналу до впровадження нових технологій забезпечили позитивний вплив на навчальний процес загалом.

COVID-19 прискорив та активізував довготривалі педагогічні тенденції, створюючи природний експеримент, в якому перевіряються та оцінюються численні інновації. Перші ознаки свідчать про те, що багато нововведень, застосованих під час пандемії, будуть корисними для студентів і після кризи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, як показує наш досвід та наші дослідження, дистанційна форма навчання може швидко адаптуватись до вимог інформаційного суспільства та підготувати майбутнього спеціаліста. У поєднанні з традиційними формами дистанційна освіта у вищому навчальному закладі може надати широкий спектр освітніх послуг як для абітурієнтів і студентів для набуття необхідних навичок та вмінь для майбутньої професійної діяльності, так і для викладачів з метою підвищення кваліфікації.

Можна виділити основні напрямки та рекомендації щодо покращення якості дистанційної освіти та мотивування студентів:

- покращення стану Інтернет-мереж на території країни;
- формування єдиної стратегії ЗВО до формування організаційної моделі дистанційного навчання; □
- постійний розвиток та модернізація матеріальної бази дистанційного навчання, обладнання, комп'ютерного та програмного забезпечення, залучення спеціалістів у сфері інформаційних технологій;

- забезпечення функціонування єдиної платформи для впровадження дистанційної форми навчання;
- постійне удосконалення методичних та цифрових навичок викладачів щодо дистанційного навчання, створення достатньої кількості повноцінних дистанційних курсів з якісним контентом та вдосконалення системи оцінювання рівня засвоєння знань і навичок студентів.

Саме системний всебічний підхід до організації дистанційного навчання забезпечить його ефективність в умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. Київ : ДУТ, 2018. 140 с.
2. Дистанційна освіта. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/distancijna/distantciyna.html>.
3. Дослідження стану реалізації дистанційного навчання в Україні (березень – квітень 2020) // Центр інноваційної освіти «Про Світ». 2020. URL: <http://prosvitcenter.org/doslidzhennia-dystancijnoyi-osvity-2020>.
4. Кухаренко В. М. Теорія та практика змішаного навчання : монографія. Харків : Міськдрук, 2016. 284 с.
5. Кухаренко В. М. Тьютор дистанційного та змішаного навчання : навч. посібн. Харків : Міськдрук, 2019. 307 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPIPress/42981>
6. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні : монографія. Харків : КП «Міська друкарня», 2020. 409 с.
7. Моїсєєва Ю. Ю. Дистанційне навчання: інноваційна форма вищої освіти. URL: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7639/1/1.pdf>.
8. Питання і проблеми при використанні ZOOM в освітньому процесі. URL: <https://duan.edu.ua/podii/pytannia-i-problemy-pry-vykorystanni-zoom-v-osvitnomu-protsesi.html>.
9. Толочко В. М. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні. URL : http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php.
10. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти // Молодий вчений. 2016. № 6. С. 489–493. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_123.

References:

1. Vyshnivskiy, V.V., Hnidenko, M.P., Haidur, H.I. (2018). *Organization of distant learning. Stvorennia elektronnykh navchalnykh kursiv ta elektronnykh testiv* [Creating of electronic learning courses and electronic tests]. DUT, Kyiv, 140 p. (in Ukr.).

2. Distant education. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/distancziyna/distantciyna.html> (in Ukr.).
3. Center for Innovative Education "About the World" (2020). Research of the state of implementation of distance learning in Ukraine (March - April 2020). URL: <http://prosvitcenter.org/doslidzhennia-dystanciynoyi-osvity-2020> (in Ukr.).
4. Kukhareno, V.M. (2016). *Teoriia ta praktyka zmishanoho navchannia* [Theory and practice of blended learning]. Miskdruk, Kharkiv, 284 p. (in Ukr.).
5. Kukhareno, V.M. (2019). *Tutor dystantsiinoho ta zmishanoho navchannia* [Tutor of distance and blended learning]. Miskdruk, Kharkiv, 307 s. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPIPress/42981> (in Ukr.).
6. Kukhareno, V.M., Bondarenko, V.V. (2020). *Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini* [Emergency distance learning in Ukraine]. KP «Miska drukarnia», Kharkiv, 409 p. (in Ukr.).
7. Moisieieva, Yu.Yu. Distance learning: an innovative form of higher education. URL: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7639/1/1.pdf> (in Ukr.).
8. Questions and problems when using ZOOM in the educational process. URL: <https://duan.edu.ua/podii/pytannia-i-problemy-pry-vykorystanni-zoom-v-osvitnomu-protsesi.html> (in Ukr.).
9. Tolochko, V.M. Problematic aspects of distance education and the possibility of its use in Ukraine. URL: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php (in Ukr.).
10. Shtykhno, L.V. (2016). Distance learning as a promising area of modern education. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], no. 6, pp. 489–493. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_6_123 (in Ukr.).

УДК 378.14:34

JEL Classification: K10, K20, K30, I22, O32

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2021-1.81.12>

О.М. Селезньова, д.ю.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0001-5095-277X>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

**СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН
СТУДЕНТАМ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ:
ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У статті розглянуто проблеми викладання юридичних дисциплін студентам економічних спеціальностей в умовах карантину та online-навчання.